

Jasna Šulentić Begić
Amir Begić

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mzvckpto819>
Pregledni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 21.10.2024.

PRISTUP GLAZBENOM DJELU U KONTEKSTU PRISTUPA LIKOVNOM DJELU MATKA PEIĆA

Sažetak

Polazište ovoga rada pristup je likovnom djelu, koje je Matko Peić iznio u svojoj knjizi *Pristup likovnom djelu*, u odnosu na pristup glazbenom djelu putem slušanja glazbe. Knjigu Matka Peića izdala je izdavačka kuća Školska knjiga prvi put 1968. godine, a nakon toga je uslijedilo nekoliko ponovljenih izdanja. Knjiga predstavlja metodički priručnik za razumijevanje likovne umjetnosti te joj je cilj naučiti čitatelja kako gledati, tj. „čitati“ likovno djelo. Likovna umjetnost je prostorna umjetnost i izražava se u prostoru, dok je glazba vremenska umjetnost i izražava se u vremenu, te ostaje ili ne ostaje u našem pamćenju. Stoga je kod slušanja glazbenog djela, tj. za njegovo pamćenje, upoznavanje i „čitanje“, potrebno višekratno slušanje, kao što je i za razumijevanje likovnoga djela nužno dugotrajno promatranje. U radu će se iznijeti metodički pristupi višekratnog slušanja u nastavi glazbe u općeobrazovnim školama koje dovodi do upoznavanja glazbenog djela, a posredno i razvoja glazbenog ukusa učenika. Naime, jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja nastave glazbene kulture i glazbene umjetnosti je potaknuti razvijanje glazbenoga ukusa i kritičkoga mišljenja. Slušanje i upoznavanje glazbe omogućuje estetski odgoj učenika te stoga učenik treba upoznati glazbena djela različitih razdoblja, stilova, vrsta i žanrova, kao što treba upoznati i likovna djela u nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti.

Ključne riječi: glazbeno djelo; slušanje glazbe; Glazbena kultura; Glazbena umjetnost; učenici; estetski odgoj.

Uvod - Estetski odgoj putem umjetnosti

U općeobrazovnim školama, tj. u osnovnim i srednjim (gimnazijama) školama, učenici slušaju predmete koji ih uvode u svijet umjetnosti. Konkretno, što se tiče likovne umjetnosti, u osnovnoj školi učenici osam godina slušaju predmet Likovnu kulturu, a u gimnaziji Likovnu umjetnost u trajanju od jedne, dvije ili četiri godine, ovisno o vrsti gimnazijskog programa. Analogno navedenim predmetima, Glazbena kultura u osnovnoj školi i Glazbena umjetnost u gimnaziji predmeti su na kojima se

učenici upoznaju s glazbenom umjetnošću. Svi navedeni predmeti teže estetskom odgoju putem umjetnosti, odnosno razvijanju umjetničkog ukusa učenika. Navedeno se iščitava iz važećih kurikula spomenutih predmeta koje je odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Naime, kulturno-estetsko načelo, koje se primjenjuje u nastavi glazbene kulture i glazbene umjetnosti kaže kako učenici „izravnim ili neizravnim susretom s glazbenim ostvarenjima... razvijaju glazbeni ukus, stječu kriterije za vrednovanje glazbe i sposobnost izražavanja vlastitih stavova o glazbi“ (MZO, 2019a: 2). Također, navodi se kako je u svrhu „estetskog odgoja učenika i oblikovanja vrijednosnih kriterija od iznimne važnosti naučiti vrednovati glazbeno djelo kao umjetnički proces (nastanak glazbenog djela/glazbenu izvedbu) i rezultat umjetničkog procesa (glazbeno djelo trajne umjetničke vrijednosti/snimljenu umjetničku glazbenu izvedbu)“ (MZO, 2019a: 2). Posredno, učenike je potrebno osposobiti za „kritičko vrednovanje glazbenog djela, uz primjenu utvrđenih estetskih kriterija“ (MZO, 2019a: 36). U nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti teži se sustavnim odgajanjem percepcije i estetskim odgojem poticati „svjesno i aktivno doživljavanje, kritičko promišljanje i analiziranje likovnih djela i različitih vizualnih pojava“ (MZO, 2019b: 6). „Učenje i poučavanje nastavnih predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost temelji se na sustavnome odgajanju opažaja. Emocionalni, asocijativni, intelektualni i stvaralački pristup u poticanju svjesnoga i aktivnoga doživljaja likovnoga i vizualnoga djela te okoline doprinosi razvoju percepcije, kreativnosti, komunikacijskih vještina i kritičkoga mišljenja kao trajnih vrijednosti“ (MZO, 2019b: 8). Iz navedenoga se uočava kako se u okviru spomenutih predmeta teži estetskom odgoju kada se ima u vidu da estetski odgoj podrazumijeva razvoj sposobnosti uočavanja, doživljavanja, vrednovanja i ostvarivanja estetskog. Estetski odgoj obogaćuje doživljavanje svijeta, a ostvaruje se odgojno-obrazovnom djelatnošću u nastavi, u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima (LZMK, 2021a). Stoga bi umjetnički odgoj i obrazovanje trebali poticati učenike na bavljenje raznim oblicima umjetnosti i svakodnevnom kulturom jer navedeno predstavlja temelj za njihov sadašnji i budući život (EU, 2016), a osim toga umjetnički odgoj i obrazovanje doprinose njihovom estetskom odgoju. Danas se u Europi u području umjetničkog odgoja i obrazovanja potiče *odgoj i obrazovanje za umjetnost* koji podrazumijeva oblikovanje osjetljivosti i umjetničkog senzibiliteta, poštivanje estetskih vrijednosti te oblikovanje sposobnosti umjetničkog izražavanja. Također, potiče se i *odgoj i obrazovanje putem umjetnosti* u svrhu formiranja cjelovite osobnosti. Navedeno služi razvoju umjetničkog senzibiliteta, ali i obogaćivanju znanja, jačanju osobnog mišljenja, stjecanju moralnih kriterija, imaginacije i kreativne sposobnosti (Brajčić, 2016). Pedagoški pokret, koji se razvio krajem 19. st. u Njemačkoj pod nazivom *Pokret za umjetnički odgoj*, zaslužan je za *odgoj i obrazovanje s pomoću umjetnosti* i za *umjetnost*. Najvažniji doprinos pokreta afirmacija je estetskoga odgoja u nastavi i razvijanje djetetovih stvaralačkih sposobnosti. Pokret je nastao kao reakcija na negativne po-

sljedice industrijalizacije i tehnizacije života, a na njegovo širenje utjecala su i četiri međunarodna kongresa pod nazivom *Dani umjetničkog odgoja* (Dresden 1901. i 1912., Weimar 1903., Hamburg 1905.). Cilj pokreta bio je razvijanje i oplemenjivanje osjećajnoga i voljno-djelatnoga života uz pomoć umjetničkog doživljavanja i kreiranja (LZMK, 2021b).

Svaki učenik ima potencijalne mogućnosti za razvoj sposobnosti doživljavanja umjetničkih djela. Učenik, koji posjeduje razvijen umjetnički ukus, a koji je izoštren upoznavanjem velikog broja umjetničkih djela, može uživati u umjetničkim djelima i s više kriterija donositi sud o njihovoj vrijednosti (Dević, 2016). Osjećaj za lijepo i skladno, tj. estetsko, nešto je što „ljudskom biću nije urođeno, već je stečeno procesom učenja. Razvijanje estetskog osjećaja i osjetljivosti dugotrajan je proces učenja koji dovodi do trajnog bogaćenja života svakog pojedinca“ (Brajčić, Kušćević i Katić, 2011: 112). „Razvoj estetskog osjećaja moguć je samo u kontaktu s kvalitetnim likovnim, glazbenim, književnim djelima. Na nekvalitetna djela djetetu možemo skretati pozornost samo kroz usporedbu i u konfrontaciji s kvalitetnim umjetničkim djelima“ (Zupančić, 2001. prema Brajčić, Kušćević i Katić, 2011: 112). Stoga se potreba za upoznavanjem umjetničkih djela ističe i u *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi* (MZOS, 2010) koji kaže kako umjetnička djela „doprinosu oblikovanju identiteta učenika, jačanju njihova integriteta i samopoštovanja te stvaranju kulturne i ekološke svijesti“ (MZOS, 2010: 152). Watts (2007) također smatra da umjetnička djela u školama treba upoznavati zato što: 1) umjetnička djela omogućuju djeci razumijevanje i cijenjenje umjetničkih djela i samih umjetnika; 2) umjetnička djela omogućuju djeci da uspoređuju vlastite uratke s umjetničkim djelima; 3) upoznavajući umjetnička djela djeca razvijaju kritičke vještine. Sve navedeno su argumenti zbog kojih bi učenici trebali upoznavati umjetnička djela, odnosno kvalitetna djela, kako u nastavi koja se bavi likovnom umjetnošću, tako i u nastavi koja se bavi glazbom. Stoga u nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti učenici trebaju upoznati različita likovna djela, pojave i pravce, stilske mijene i suvremeno okruženje, odnosno ono što pripada „vizualnoj kulturi, različitim područjima likovnih i vizualnih umjetnosti (crtež, slikarstvo, skulptura, grafika, dizajn, arhitektura i urbanizam, fotografija, film, strip, primijenjene umjetnosti i suvremene umjetničke prakse)...“ (MZO, 2019b: 5). Slično tomu, u nastavi glazbene kulture i glazbene umjetnosti učenike treba upoznati „s glazbenom umjetnošću putem kvalitetnih i reprezentativnih ostvarenja glazbe različita podrijetla te različitih stilova i vrsta“ (MZO, 2019a: 3). Pod pojmom različiti stilovi i vrste misli se na klasičnu, tj. umjetničku glazbu te na tradicijsku, popularnu, jazz i filmsku glazbu (MZO, 2019a). To znači da se ne radi o upoznavanju isključivo umjetničkih djela, tj. umjetničkog stvaralaštva, već cjelokupnog glazbenog stvaralaštva koje ima estetsku vrijednost i onog kojeg odlikuje kvaliteta.

Usporedba pristupa likovnom i glazbenom djelu u kontekstu knjige *Pristup likovnom djelu* Matka Peića

Knjigu Matka Peića *Pristup likovnom djelu* izdala je izdavačka kuća Školska knjiga prvi put 1968. godine, a nakon toga je uslijedilo nekoliko ponovljenih izdanja. Knjigu je Matko Peić (1923. - 1999.) namijenio učiteljima i nastavnicima, a koja će im služiti kao metodički priručnik pomoću kojeg će svoje učenike naučiti razumjeti likovnu umjetnost i kako gledati likovno djelo (Peić, 1991). Knjiga je nastala kao rezultat Peićevih predavanja koje je držao u srednjim školama, narodnim sveučilištima, na stručnim skupovima za nastavnike likovnog odgoja, kao i prilikom sudjelovanja u izradi nastavnih planova i programa nastave likovnog odgoja u osnovnoj školi.

U okviru ovoga rada želi se usporediti pristup glazbenom djelu putem slušanja glazbe u odnosu na pristup likovnom djelu koje je Matko Peić iznio u knjizi *Pristup likovnom djelu*. Kao usporedba Peićevim stavovima poslužili su stavovi glazbenog pedagoga dr. sc. Pavela Rojka (1944. – 2017.) koje je iznio u knjizi *Glazbeno-pedagoške teme* izdane 2012. godine. U navedenoj knjizi nalaze se važniji radovi koje je Pavel Rojko objavljivao u glazbeno-pedagoškoj periodici (najviše u časopisu *Tonovi*) i izlagao na domaćim i stranim znanstvenim i stručnim simpozijima.

S obzirom na to da su Matko Peić i Pavel Rojko metodičari u odnosu na područje kojim su se bavili, dakle likovnu i glazbenu umjetnost, usporedili smo njihove stavove jer u metodičkom pristupu različitim umjetnostima postoje sličnosti, ali i različitosti u pojedinim aspektima.

Tako Peić (1991) za područje likovne umjetnosti kaže da je „oko promatrača“ osnovni instrument gledanja te ono često nije dovoljno likovno obrazovano. Navodi da pojedinci mnogo znaju o likovnoj umjetnosti, no ne znaju gledati likovno djelo i ne poznaju likovni jezik. U kontekstu glazbene umjetnosti „uho slušača“ je ono što je „oko promatrača“ u likovnoj umjetnosti. Može se reći da je „uho slušača“ osnovni instrument slušanja glazbe, no pojedinci često mnogo znaju o glazbi, tj. suhoparne činjenice, a ne znaju slušati glazbeno djelo i ne poznaju glazbeni jezik (Slika 1.).

Glazbeni jezik, tj. „glazbeni pojmovi postoje samo kao zvučni pojmovi i oni u svijest ne mogu biti uneseni nikako drugačije nego sluhom. Čitati partituru uz zamišljanje njezina zvučanja može samo osoba koja je stekla glazbene pojmove ili osoba koja je naučila glazbeni jezik, i to slušanjem“ (Rojko, 2012: 71-72). Glazbeni jezik je „sustav znakova kojima imenujemo glazbene pojmove te sustav pravila međusobnog povezivanja i sređivanja pojmova. Jezikom u glazbi možemo, dakle, smatrati ono što kolokvijalno nazivamo glazbenom teorijom: sustave imenovanja i sređivanja tonova, nauk o harmoniji, nauk o kontrapunktu, nauk o oblicima, ali samu glazbu ne!“ (Rojko, 2012: 72-73). Glazbenim znanjem može se smatrati samo znanje glazbe (Rojko, 2012). To znači da je pravo glazbeno znanje slušno poznavanje glazbenih djela, a ne verbalnih činjenica o glazbenim djelima (Rojko, 2012). Znanje „glazbe (kao zvuka) može poboljšati kakvoću (ne i razinu) verbalnih znanja, ali znanje verbalnih

informacija ne može poboljšati ni kakvoću ni razinu „zvučnih“ znanja“ (Rojko, 2012: 31). Na primjeru konkretnog skladatelja Richarda Wagnera znanje „Wagnera u prvom je redu znanje Wagnerove glazbe, a ne znanje (verbalnih) podataka o njoj, a još manje o skladateljevu životu“ (Rojko, 2012: 26).

Likovna umjetnost	Glazbena umjetnost
<ul style="list-style-type: none">• Oko promatrača<ul style="list-style-type: none">• osnovni instrument gledanja• nije često dovoljno likovno obrazovano• pojedinci mnogo znaju o likovnoj umjetnosti, no ne znaju gledati likovno djelo i ne poznaju likovni jezik (Peić, 1979)	<ul style="list-style-type: none">• Uho slušača<ul style="list-style-type: none">• osnovni instrument slušanja glazbe• često pojedinci mnogo znaju o glazbi – činjenice• ne znaju slušati glazbeno djelo• ne poznaju glazbeni jezik

Slika 1. Instrumenti gledanja i slušanja

Peić (1991) za „gledatelja“ koji ne zna uživati u specifičnoj ljepoti likovnog materijala kaže da ima slabo razvijen vizualan sluh koji se ne stječe čitanjem knjiga o likovnoj umjetnosti, nego izravnim dugim odnosom osjećaja oka i likovnog materijala. Ako to stavimo u kontekst glazbene umjetnosti, „slušatelj“, koji ne zna uživati u specifičnoj ljepoti glazbenog djela, nema razvijen glazbeni ukus jer se on stječe slušanjem i upoznavanjem glazbenih djela, a ne čitanjem o glazbenim djelima (Slika 2.).

Likovna umjetnost	Glazbena umjetnost
<ul style="list-style-type: none">• Gledatelj<ul style="list-style-type: none">• koji ne zna uživati u specifičnoj ljepoti likovnog materijala<ul style="list-style-type: none">• ima slabo razvijen vizualan sluh koji se ne stječe čitanjem knjiga o likovnoj umjetnosti nego izravnim, dugim odnosom osjećaja oka i likovnog materijala (Peić, 1979)	<ul style="list-style-type: none">• Slušatelj<ul style="list-style-type: none">• koji ne zna uživati u specifičnoj ljepoti glazbenog djela<ul style="list-style-type: none">• nema razvijen glazbeni ukus jer se on stječe slušanjem i upoznavanjem glazbenih djela, a ne čitanjem o glazbenim djelima

Slika 2. Gledatelj i slušatelj u kontekstu specifične ljepote djela

Umjetnički ukus „su stavovi stečeni na temelju odgovarajućeg umjetničkog iskustva: slušanja glazbe, promatranja likovnih djela, čitanja književnih tekstova, gledanja filmova itd. Stavovi se uglavnom stječu recepcijom (primanjem, zapamćivanjem, dakle poznavanjem/znanjem) umjetničkih djela (ne stjecanjem znanja o umjetničkim djelima!)“ (Rojko, 2012: 24). To znači da se glazbeni ukus stječe, tj. „(samo) akumulacijom većeg broja glazbenih komada, i to sam po sebi – automatski, kao neka vrsta aha-doživljaja“ (Rojko, 2012: 186). „(Glazbeni) ukus nije nešto što se ima ili nema, on nije urođen. On se stječe i to je dokazana psihološka i psihologijska činjenica“ (Rojko, 2012: 188).

Za likovnu umjetnost Peić (1991) kaže da je „prostorna umjetnost“ jer se izražava u prostoru te je za razumijevanje i „čitanje“ likovnoga djela nužno njegovo promatranje. Glazbena umjetnost je „vremenska umjetnost“, tj. izražava se u vremenu te ostaje ili ne ostaje u našem pamćenju. Naime, za pamćenje, upoznavanje i „čitanje“ glazbenog djela potrebno je njegovo višekratno slušanje (Slika 3.).

Likovna umjetnost	Glazbena umjetnost
<ul style="list-style-type: none">• Prostorna umjetnost<ul style="list-style-type: none">• izražava se u prostoru• za razumijevanje i „čitanje“ likovnoga djela nužno je njegovo promatranje (Peić, 1979)	<ul style="list-style-type: none">• Vremenska umjetnost<ul style="list-style-type: none">• izražava se u vremenu<ul style="list-style-type: none">• ostaje ili ne ostaje u našem pamćenju• za pamćenje, upoznavanje i „čitanje“ potrebno je njegovo višekratno slušanje

Slika 3. „Mjesto“ izražavanja likovne i glazbene umjetnosti

„Jedna izreka kaže da je osobina umjetnosti da skriva umjetnost. Za doživljaj umjetnosti potrebno je takvo poznavanje djela koje se u pravilu ne postiže prvim slušanjem, nego su potrebna višekratna slušanja nakon kojih će se umjetnost sama otkriti. Zašto je u glazbi tako važna vremenska distanca? Zato da bi se multiplicirala percepcija djela. Ako su djela nekih skladatelja, kao što to čitamo u povijestima glazbe, bila neshvaćena u svoje vrijeme, to nije bilo stoga što im tadašnji slušatelji, za razliku od današnjih, ne bi bili dorasli... nego jednostavno zato što su se slušatelji usudili o njima suditi nakon jednog slušanja, tj. nedovoljno poznajući djelo. ...Da prepoznate umjetnost, morali biste skladbu poslušati više puta“ (Rojko, 2012: 395).

Peić (1991) objašnjava kako „čitanje“ likovnog djela podrazumijeva gledanje, tj. analizu likovnog djela koja se ogleda uočavanjem *fizičkih* (materijalnih) i *psihičkih* elemenata likovnog djela. Ugljen, pastel ili mramor predstavljaju fizičke (materijalne) elemente, a materijal i alat, kojima se taj materijal obrađuje, su crtački, grafički,

slikarski, kiparski i arhitektonski. Psihički elementi za slikarstvo su crta i boja, a za kiparstvo i arhitekturu je oblik, odnosno psihički elementi u likovnoj umjetnosti, osim crte i boje, jesu ploha, svjetlo i sjena, ton, kolorizam, simetrija, proporcija, ritam, prostor i kompozicija. Za područje glazbene umjetnosti jedan vid „čitanja“ je putem slušanja glazbe kroz analizu glazbenog djela na način uočavanja glazbeno-izražajnih sastavnica, kao što su: izvođači, tempo, dinamika, ritam, mjera, melodija, slog, glazbeni oblik, glazbena vrsta i ugođaj (karakter). Kada bismo navedene glazbene sastavnice trebali kategorizirati kao fizičke (materijalne) i psihičke elemente, onda bi fizičke predstavljali izvođači, slog, glazbeni oblik, glazbena vrsta, a psihičke tempo, dinamika, ritam, mjera, melodija i ugođaj. Iako neki od navedenih elemenata zasigurno pripadaju u obje kategorije, kao npr. melodija, koja često djeluje na emociju i psihičnu slušatelja. Stoga bi se melodija mogla svrstati i u fizički element jer ovisno o njezinoj građi, ona može biti skokovita, postupna, pjevna itd. (Slika 4.).

Likovna umjetnost	Glazbena umjetnost
<ul style="list-style-type: none">• “Čitanje” = gledanje – analiza likovnog djela• uočavanje fizičkih/materijalnih i psihičkih elemenata likovnog djela<ul style="list-style-type: none">• fizički/materijalni elementi – npr. ugljen, pastel ili mramor<ul style="list-style-type: none">• crtački, grafički, slikarski, kiparski, arhitektonski materijal i alat kojim se taj materijal obrađuje• psihički elementi – slikarstvo: crta i boja; kiparstvo i arhitektura: oblik<ul style="list-style-type: none">• crta, boja, ploha, svjetlo i sjena, ton, kolorizam, simetrija, proporcija, ritam, prostor, kompozicija (Peić, 1979)	<ul style="list-style-type: none">• “Čitanje” = slušanje – analiza glazbenog djela• uočavanje glazbeno-izražajnih sastavnica glazbenog djela<ul style="list-style-type: none">• izvođači• tempo• dinamika• ritam• mjera• melodija• slog• glazbeni oblik• glazbena vrsta• ugođaj (karakter)

Slika 4. „Čitanje“, tj. analiza umjetničkih djela

Čitanje i analitičko slušanje putem uočavanja sastavnica glazbenog djela ostvaruje se zadavanjem zadataka učenicima prije slušanja na koje će odgovoriti nakon slušanja glazbenog djela. Većina „zadataka koje učeniku zadajemo prije slušanja glazbe zapravo i nije u službi zadanog otkrivanja, nego je – kao didaktički trik – u službi aktiviranja učenika. Stoga je to aktivnost koja se na pravi način može ostvariti samo u školi pod izravnim i neposrednim vodstvom nastavnika“ (Rojko, 2012: 222).

Metodički pristupi upoznavanja umjetničkih djela u nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti te glazbene kulture i glazbene umjetnosti

U ovom dijelu rada iznijet će se neki od metodičkih pristupa upoznavanja umjetničkih djela u nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti te glazbene kulture i glazbene umjetnosti. Naime, nastava kao odgojno-obrazovni proces zahtijeva određenu organizaciju nastavnika, tj. učitelja. Kako bi učenici usvojili određena znanja i vještine, nastavnik koristi određene metodičke pristupe, tj. postupke, metode i strategije. Za potrebe ovoga rada prikazat će se metodički pristupi sa svrhom upoznavanja likovnih i glazbenih djela.

Nastava likovne kulture i likovne umjetnosti trebala bi omogućiti kreativno iskustvo učenicima, razvijati njihovo razumijevanje kulture i umjetnosti, omogućiti im da vide i dođu u kontakt s primjerima umjetničkih djela (Balić Šimrak, Šverko i Županić Benić, 2010) te ih osposobiti za vrednovanje umjetničkih djela. „Jedna od važnih funkcija likovnog odgoja jest uvođenje djece u svijet umjetnosti. Odgojno-obrazovna vrijednost likovnog odgoja u cjelini ostvaruje se neposrednim stvaralačkim radom djece i promatranjem likovnih djela. Najčešća metoda koju koristimo u području promatranja likovnih djela jest kombinirana metoda složena od usmenog izlaganja, razgovora i demonstracije. Svaka od tih metoda ima specifične vrijednosti koje se međusobno isprepliću i usklađuju“ (Brajčić, Kušćević i Katić, 2011: 111). Likovno vrednovanje je dio likovnog odgoja „koji obuhvaća razvoj sposobnosti vrednovanja likovnih umjetničkih djela i estetskih pojava u okolini. Umjetnička djela moguće je percipirati i analizirati po njihovim elementima, naravno, potrebno je poštovati i otkrivati cjelovitost pojedinog umjetničkog djela“ (Duh, Kljajić i Nurikić, 2010: 28). Vrednovanje likovnih djela zahtijeva pozornost učenika i usmjeravanje na konkretne elemente i strukture likovnog djela (Duh, Kljajić i Nurikić, 2010). „To zahtijeva da cijelim bićem uronimo u vizualnu pojavu i pogled koristimo kao istraživački instrument koji će otkriti faze nastanka djela, biti sposoban zadržati se na detalju, proučiti sve njegove mijene i dovesti nas do emotivnog doživljaja vizualnih parametara“ (Skender, 2020: 26). Vizualni opažaj temelj je za „doživljavanje umjetničkog djela čija se ideja i sadržaj iskazuju vizualnim karakteristikama forme“ (Skender, 2020: 28). Dijete je potrebno motivirati za opažanje „kako bi moglo osjećajno prihvatiti što razumski još ne shvaća u cijelosti“ (Duh, Kljajić i Nurikić, 2010: 29). Postoji više načina motiviranja učenika za opažanje umjetničkih djela. „Prvi je da umjetničko djelo postupno otkrivamo, drugi način je da ga projiciramo i postupno izoštravamo, a treći način je da s učenicima, prije nego vide djelo, razgovaramo o temi, likovnom problemu, vremenu nastanka i autoru umjetnine“ (Duh, Kljajić i Nurikić, 2010: 29). Vrednovanje likovnih djela važna je „faza nastave likovnog odgoja s mnogih gledišta jer učenike potiče na kritičko likovno razmišljanje, odnosno aktivno sudjelovanje u svim fazama nastavnog procesa. Takvim načinom nastave učenici upoznaju umjetnička djela kvalitetnih umjetnika. Time dobivaju sposobnost točnog opažanja

i usporedbe među kvalitetnim likovnim djelima“ (Duh, Kljajić i Nurikić, 2010: 36). Izuzetno je važna komunikacija s učenicima u svrhu razumijevanja i analize umjetničkog djela jer „pridonosi osvještavanju i usvajanju likovnog jezika, znakova i simbola vizualne komunikacije i pobuđuje u učeniku estetske vrijednosti, te potiče pozitivan stav prema kulturi i umjetnosti. Da bi učenici mogli uspostaviti komunikaciju s likovnim djelom, nužno im je osigurati kvalitetne reprodukcije...“ (Županić Benić, 2011: 154). Također, treba imati u vidu kako „iza svakog umjetničkog djela stoji njegov autor sa svim povijesnim i osobnim konotacijama koje ga uz njega vežu, te je faktografija u tom smislu neizbježna, međutim, umjetničko djelo bi uvijek trebalo biti u središtu proučavanja“ (Alviž i Nestić, 2011: 186).

U nastavi glazbe u općeobrazovnim školama – nastavi glazbene kulture i glazbene umjetnosti – „čitanje“, tj. upoznavanje glazbenog djela, provodi se slušanjem glazbe kroz analizu glazbenog djela uočavanjem glazbeno-izražajnih sastavnica glazbenog djela. Da bi se uočile navedene sastavnice, potrebno je višekratno, tj. ponovljeno analitičko slušanje glazbe. Za višekratno slušanje glazbe učenike je potrebno motivirati. Naime, izlaganje učenika neposrednom djelovanju glazbe bez prave pripreme za slušanje pogrešan je pristup jer nije lako slušati i doživjeti kompleksu glazbu onomu tko još nema stečen glazbeni ukus. Kvalitetna glazba „zahtijeva sposobnost višekratnog slušanja, promišljanja i donošenja vlastitih vrijednosnih sudova, za što je potrebno izdvojiti vrijeme i imati znanje“ (Brđanović, 2013: 95). Stoga je potrebna motivacija, tj. priprema za slušanje koja se sastoji od zadavanja zadataka u odnosu na opažanje glazbeno-izražajnih sastavnica (McAnally, 2007). Zadavanja zadataka sa svrhom opažanja glazbeno-izražajnih sastavnica tijekom slušanja glazbenog djela „u školi moraju biti slušne analize i mogu ići do onih detalja do kojih učenici mogu doprijeti sluhom“ (Rojko, 2012: 86). Tijekom slušanja učitelj kratkim upozorenjima usmjerava učenike na glazbeno-izražajne sastavnice koje učenici trebaju uočiti (Campbell, 2005), a učenici opisuju svojim riječima ono što su čuli. Campbell (2005) navodi i mogućnost da učenici kod ponovljenog slušanja angažirano sudjeluju pjevanjem melodije, sviranjem ritma tjeloglazbom ili udaraljka, kretanjem u ritmu ili u određenom plesnom uzorku. Šulentić Begić (2010) sugerira tijekom slušanja izvođenje glazbenih igara tako da učitelj unaprijed osmisli pokrete uz glazbu te ih uvježba s učenicima, zatim da učenici u grupi ili paru samostalno osmisle pokrete uz glazbu ili da se učenici slobodno kreću uz slušanje glazbe. Smatra da glazbene igre uz slušanje glazbe treba izvoditi uz skladbe koje imaju izražene glazbeno-izražajne sastavnice, kao što su: ritam, mjera, određeno glazbalo i sl. s obzirom na to da učenici na određene dijelove skladbe koračaju, poskakuju, plješću, pomiču ruke ili se služe tijelom kao instrumentom (Šulentić Begić, 2010). Višekratno slušanje omogućuje bolje upoznavanje glazbenog djela te se tako može prihvatiti „velika“, odnosno kompleksa glazba (Leonhard i House, 1959; Lundin, 1967), dok se kod popularne javlja zasićenje (Lundin, 1967). Brđanović (2013) smatra kako su

ponavljanje i učinak višekratnog slušanja nekog djela ključni za upoznavanje i razumijevanje neke skladbe, odnosno da češće slušanje nekog glazbenog djela dovodi do „privikavanja“, pa zatim i do objektivnijeg stava prema njemu. Višekratno i analitičko slušanje, dakle, dovodi do upoznavanja glazbenog djela i posredno razvoja glazbenog ukusa učenika, što je i cilj nastave glazbene kulture i glazbene umjetnosti. „Do boljeg razumijevanja glazbe, više razine glazbenog doživljaja, kao i do većih očekivanja od glazbenog sadržaja, dolazi usporedno s upoznavanjem glazbene literature i razvojem analitičkih znanja i vještina slušanja glazbe“ (Brđanović, 2013: 99).

Zaključak

Likovna umjetnost je prostorna umjetnost i izražava se u prostoru, dok je glazba vremenska umjetnost i izražava se u vremenu te ostaje ili ne ostaje u našem pamćenju. Stoga je kod slušanja glazbenog djela, za njegovo pamćenje, upoznavanje i „čitanje“ potrebno višekratno slušanje, kao što je i za razumijevanje likovnoga djela nužno dugotrajno promatranje. Slušanje i upoznavanje glazbe omogućuje estetski odgoj učenika u nastavi glazbene kulture i glazbene umjetnosti te, stoga, učenik treba upoznati glazbena djela različitih razdoblja, stilova, vrsta i žanrova, kao što treba upoznati i likovna djela u nastavi likovne kulture i likovne umjetnosti. Mnoga istraživanja (Gardner, 1973; Castell, 1982; May, 1985) utvrdila su da se na estetsku osjetljivost može utjecati već od najranijeg djetinjstva i stoga je u nastavi potrebno estetski odgajati. Likovna umjetnička djela, kao i glazbena umjetnička djela, važna su za kurikule navedenih predmeta na isti način kao što je stvaralaštvo književnika važno za kurikule materinskih/stranih jezika i književnosti. Načelo da djeca trebaju čitati djela velikog broja autora je ono koje je čvrsto ukorijenjeno u nastavi jezika i književnosti (Watts, 2007). Isto je primjenjivo u nastavi glazbene kulture i glazbene umjetnosti te likovne kulture i likovne umjetnosti jer će poznavanje glazbenih i likovnih djela, odnosno vrijednih djela svih umjetnosti, doprinijeti razvoju umjetničkog, tj. estetskog ukusa i razvoju pojedinca kao cjelovite osobe.

Literatura

1. Alviž, Josipa i Nestić, Jasmina (2011) Likovno djelo u srednjoškolskom obrazovanju - novi doprinosi. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju - Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009. – 2011.* Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Zagreb i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 183-194.
2. Balić Šimrak, Antonija, Šverko, Iva i Županić Beničić, Marijana (2010) U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju - Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009. – 2011.* Zagreb: ECNSI - Europski centar za

- sustavna i napredna istraživanja, Zagreb i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 51-62.
3. Brajčić, Marija (2016) Umjetnost i obrazovanje. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 6-7, str. 103-126.
 4. Brajčić, Marija, Kušćević, Dubravka i Katić, Ana (2011) Dijete i umjetničko djelo – Jackson Pollock u dječjem vrtiću. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju - Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009. – 2011.* Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Zagreb i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 111-118.
 5. Brđanović, Davor (2013) Glazba u 21. stoljeću – između dokolice i kiča. *Nova prisutnost*, 11 (1), str. 89-100.
 6. Castell, Kate C. (1982) Children's sensitivity to stylistic differences in 'classical' and 'popular' music. *Psychology of Music, Special Issue*, str. 22-25.
 7. Campbell, Patricia Shehan (2005) Deep Listening to the Musical World. *Music Educators Journal*, 92 (1), str. 30-36.
 8. Duh, Matjaž, Kljajič, Andreja i Nurikić, Selma (2010) Percipiranje likovnih problema kod učenika osnovne škole. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju - Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009. – 2011.* Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Zagreb i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 27-39.
 9. European Union – EU (2016) *Cultural Awareness and Expression Handbook*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Preuzeto s: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6066c082-e68a-11e5-8a50-01aa75ed71a1>
 10. Gardner, Howard (1973) Children's sensitivity to musical styles. *Merrill-Palmer Quarterly*, 19, 67-77.
 11. Leonhard, Charles i House, William House (1959) *Foundations and Principles of Music Education*. New York-Toronto-London: McGraw Hill Book Company, Inc.
 12. Lundin, Robert W. (1967) *An Objective Psychology of Music*. New York: Ronald Press Co.
 13. Dević, Tamara (2016) *Afektivno doživljavanje ravnoteže u umjetničkom djelu* (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku.
 14. LZMK – Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021a) Estetski odgoj. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18432>
 15. LZMK – Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021b) Pokret za umjetnički odgoj. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49055>
 16. May, William V. (1985) Musical style preference and aural discrimination skills of primary grade school children. *Journal of Research in Music Education*, 32, str. 7-22.

17. McAnally, Elizabeth Ann (2007), Meaningful Listening for Middle and High School Students. *Teaching Music*, 15 (1), str. 23-26.
18. Ministarstvo znanosti i obrazovanja – MZO (2019a) *Kurikulum nastavnog predmeta Glazbena kultura za osnovne škole i Glazbena umjetnost za gimnazije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
19. Ministarstvo znanosti i obrazovanja – MZO (2019b) *Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
20. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta – MZOS (2010) *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
21. Peić, Matko (1991) *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Rojko, Pavel (2012) *Glazbeno-pedagoške teme*. Zagreb: Jakša Zlatar.
23. Skender, Lana (2020) *Suvremeni pristupi nastavi Likovne umjetnosti*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku.
24. Šulentić Begić, Jasna (2010) Problematika pjevačkog zbora mlađe školske dobi. *Tonovi*, 55, str. 33-44.
25. Watts, Robert (2007) Using Artists' Work. U: S. Cox i R. Watts (ur.), *Teaching Art and Design 3-11 (Reaching the Standard)*. Trowbridge, Wiltshire: The Cromwell Press Group Design, str. 136-155.
26. Županić Benić, Marijana (2011) Uloga učitelja u komunikaciji djeteta s likovnim djelom. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju - Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009. – 2011*. Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Zagreb i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 144-156.

Approach to the musical work in the context of 'approaching an artwork' by Matko Peić

Summary

The starting point of this work is the approach to a work of art, which Matko Peić presented in the book *Approach to an Artwork*, in relation to the approaching a musical artwork through listening. The book was first published by *Školska knjiga* publishing house in 1968, and several reprints followed. The book is a methodical manual for understanding fine art and aims to teach the reader how to look at, i.e., «read» a work of art. Fine art is spatial as an art form, expressed in space, while music is a temporal art that is expressed in time and may or may not remain in our memory. Therefore, it is necessary to listen to a piece of music for several times if we want to get to know it, just as it is necessary to observe a work of art for a long time if we want to remember and understand it. The paper will present the methodical approaches to repeated listening in music classes in general education schools, which leads to familiarization with a piece of music and, indirectly, to the development of students' musical taste. Namely, one of the educational goals of learning and teaching in Music Culture classes is to encourage the development of musical taste and critical thinking. Listening to and getting to know music enables the aesthetic education of students, and therefore the student should get to know musical works of different periods, styles, types, and genres, just as they should also get to know visual artwork in Art classes.

Keywords: musical work; listening to music; musical culture; musical art; students; aesthetic education.

Izv. prof. dr. sc. Jasna Šulentić Begić
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
Ulica Kralja Petra Svačića 1/F, 31000 Osijek
jsulentic-begic@aukos.hr

Doc. dr. sc. Amir Begić
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
Ulica Kralja Petra Svačića 1/F, 31000 Osijek
abegic@aukos.hr

